

constateerd" ambtsdragers len geschorst schen ons de

zonder meer ik mij een n, of er voln (óók oefegaan; welke ar ongeschik-ffen; of oot-ten is bij het eders, d.i. of istorale Brie-lenk hier ook zening willen rugen, of het naar door en propaganda urend worde en nog onbe-) strafmidde- te ruuwelings ten onrechte) mishandeld, fte schorsing Zachte hee- en of andere — het staan emelen. Zeer t veroordeelt oor een vóór- loopen. Hem verwerpt dit niet óf naar af te wijken ódijg het oot- e leiding van

t, de gestelde t Komt me laten liggen; twordd. en, als ik op der K.O. als g zou leggen voorts onder

en het schijnt elijk bekend, latijn de voer- the afgevaar- en. Maar het ze „nazittin- de lezing in l. Dr H. H. t feit, dat de de afgevaar- rwekurig ann- t de K.O., en gen", ook die k zijn. Ik zal n, ook al blij- k al verschild tijnschen, deze adschen tekst rloozoen com-

ijn. De Brem- Overijssel en werkt en ge- stijn moesten er nu geen nen door een algen op zijn id artikel had Wat nu volgt , maar ik zou is willen zien telid over een ktverklaring g dat het He- n andere ver- dan moeten reeuwsch of s B. kunnen artikelen der rol heeft ge- . Daarmee is niet doet zal , den zin der dan ook nooit te ging over te raadple- bij de taal en uitende kerk- nar men moet dat dit geen en, die lang- licht; secundo, ati ter Dordt- en hij opmerk- om een refor- gingen tegelijk t bij een her-

ziening der K.O. niet alle moeilijkheden zouden opgelost en lang niet alle mogelijkheid van misverstand zou uitgesloten zijn.

2. Deze vraag had inzender dunkt me beter niet kunnen stellen. Inderdaad is doorgaans de hollandsche tekst oorspronkelijk; soms is het echter precies andersom. Zóó b.v. te Wezel, waar juist de „tafel" die thans in art. 80 voorkomt, uit de „Ordonnances ecclésiastiques" van Calvijn (niet onveranderd) is overgenomen en in de latijnsche taal werd weergegeven. Aan 't eind der vergadering werden de besluiten eerst geteekend door de leden, die latijn verstonden; daarna teekenden de anderen, nadat hun de vertaling van 't latijnsche origineel was voor-gelezen.

3. Inderdaad is de „tafel", die in de Wezelsche artikelen alleen betrekking had op predikanten, in 1581 verplaatst naar de „censure over kerkdiennaren", dat zijn predikanten, onderlingen en diakenen. Maar dat bewijst nog niet, dat alle onderdeelen van die tafel nu ook toepasselijk zouden zijn op alle ambtsdragers, gelijk dan ook de tekst doet zien.

4. Men zie niet voorbij, dat het latijn van Wezel (1568), Emden (1571), Middelburg (1581) en Dordrecht (1619) telkens van een andere hand is. De latinist van 1568 (men heeft vermoeden wie hij was, geen zekerheid) schijnt genoegzaam gehuld te hebben in variatie. Voor ons: dienst of dienstwerk gebruikt hij in kort bestek niet minder dan vijf synoniemen: munus, functio, officium, facultas, en dan ook nog eenmaal ministerium. Dat men bij een dergelijke „jacht" op synoniemen een enkele maal over de schreef gaat, kan dunkt me niet al te groote verwondering wekken.

5. Geschiedde reeds daadwerkelijk in 1581. Wat een nationale synode deed, wordt alleen nog eens constateerd herhaald door een provinciale synode; in de geschiedenis van 't kerkrecht een heel gewone figuur. Overigens verwijs ik naar 3.

6. O zeker. Ik meen zelfs, dat er alle reden is om b.v. het ambt van ouderling gewichtvoller en van meer beteekenis te achten, dan doorgaans in het verleden geschied is.

En ik geloof, dat alle zonde revolutie tegen de allerhoogste Majesteit, en dus in wezen gelijk is.

Maar daarover loopt het geschil niet. De vraag was: kan men een bepaling, voor predikanten bedoeld, in een geheel andere situatie voor ouderlingen en diakenen toepasselijk achten?

7. Niet over perfidia liep het meeningsverschil, maar over „trouweloze verlaten van den dienst". Niet ik ben met die laatste bepaling als mogelijke of niet-mogelijke schorsingsgrond voor den dag gekomen. En na hetgeen ik schreef sub alinea 8 meen ik, dat verdere discussie over dit punt gevoeglijk achterwege kan blijven. Slechts moge ik nog dit opmerken, dat nu toch de toevlucht genomen wordt tot den latijnschen tekst. En dat iemand, die zich alleen aan den hollandschen tekst wil houden, in 't onderhavige geval met het begrip „meineedigheid" niet klaar komt. De gebruikelijke beteekenis die we thans aan dit woord hechten verschilt niet van de verklaring die Kiliaan er van geeft in zijn Woordenboek, dat van zoo groote beteekenis gebleken is voor de kennis van het nederlandsch der 16e en 17e eeuw. Vergis ik me niet, dan verscheen de eerste druk van dit woordenboek in 1591, en nam het de woordenschat op die onze taal in den tijd van onze eerste synoden rijk was. Welnu, in een der latere drukken verklaart Kiliaan „meineedigheid" als periurium, en voorts als: qui aliter iurat quam sentit (wie anders zweert, dan hij (in zijn hart) gevoelt); qui sciens periurium facit (wie welbewust een valschen eed aflegt). Was dat nu evenzoo in het geval, door inzender gesteld?

Ik hoop niet dat men mij dit breedvoerig-antwoord euvel duidt. Het gold immers ook niet een splinterige kwestie of een zaak van ondergeschikt belang, maar een thema, voor de praktijk van ons kerkelijk leven van niet weinig gewicht. P. D.

Een „ironisch" verhaal

Enkele weken geleden schreef ik erover, dat ds B. A. Bos er den nadruk op lei, dat we over „Oosterbeek" (dat wij zagen, en zien, als een beweging, waar buitenstaanders de hand in hadden) hadden geschreven als over een aanval op de vrijmaking als acte van trouw, en dat we zulks deden reeds voordat de Oosterbeeksche publicaties (althans in conclusie-reeks nummer I, er zouden er ettelijke volgen.....) geschied waren. Ik merkte toen op, dat iedereen welhaast zien kon, waar dat op uittiep, en gaf voorts te verstaan, dat er al lang geleden over gedroomd was. Een heele gemeente terug te leiden naar de synodocratie. Terwijl een vooraanstaande figuur uit dien kring de gereformeerde kerk rekende tot de „Schilder-groep".

Op die zaak kwam eenige openbare reactie. Volledigheidshalve nemen we het heele stuk op, van a tot z. Het is onderteekend door ds B. A. Bos, staat in diens blad De Roeper, en luidt als volgt:

Ik ken iemand, die nimmer heeft opgehouden te doleren over de kerkelijke scheuring, die in 1944 en volgende jaren heeft plaats gevonden, en zowel vóór als na zijn vrijmaking geen poging heeft onbeproefd gelaten om de weg tot elkander weer te banen.

Na zijn vrijmaking hield hij de broeders, waarvan hij zich gescheiden zag, bestendig voor, dat de consensiebinding en het hiërarchisch optreden van die zijde het herstel der gemeenschap in de weg stond. Men wilde evenwel op zijn vertogen niet ingaan, en stelde de zaak steeds zo voor, dat hij en anderen waren weggelopen en een eigen zaakje hadden gesticht.

Zijn antisectarische geest werd daardoor ten zeerste gegriefd, en ruim een jaar geleden kwam hij op de gedachte om door een opzienbarende daad de leugen, waarmede men aan de andere zijde werd in slaap gestust, als zouden de vrijgemaakten scheurmakers en sectariërs zijn, te doorbreken.

Hij schreef in zijn kerkbode met deze uitgedrukte bedoeling een artikel, dat hierop neerkwam: Laten wij een aanbod tot hereniging doen, zonder enige eis te stellen, doch daarbij alleen ons oud-gereformeerde naamkaartje presenteren: wij weten ons gebonden aan Gods Woord en de Drie Formulieren van Enigheid alleen, en aan de Kerkenordening, zoals die laatstelijk gewijzigd is in Middelburg 1933. Dan moet men van de andere zijde uit de hoek komen. Als men ons accepteert, zoals wij ons aandienen, dan geeft men daarmee officieel de extra-binding en de nieuwe kerkrechtelijke beslissingen prijs. Als ze ons zo niet accepteren op ons oud-gereformeerde naamkaartje, dan blijkt zonnedaar, aan welke zijde het sectarisme zit.

Ironisch schreef hij verder over de berichtgeving, waartoe een dergelijke stunt aanleiding zou geven. Cople voor de bladen: De Schildergroep te X. keert terug. Vreemd is alleen, dat ze erbij zeggen, enkel-maar-Gereformeerd willen blijven.

Het stuk werd niet gepubliceerd. „Zwakke" broeders hadden de zaak niet door, en de schrijver kwam aan hen tegemoet. De ingewijden beloofden elkander verder over de zaak te zwijgen.

Maar de „zwakke broeders" zwegen niet. De schrijver kreeg al spoedig brieven uit den lande, met het verzoek mee te delen of het waar was, wat er beweerd

werd, dat hij aan zijn kerkeraad het officiële voorstel had gedaan om maar weer synodaal te worden. Natuurlijk antwoordde hij: dat is pure laster.

Na „Oosterbeek II" nam de fluijstercampagne groter omvang aan. De man had daaraan mede gedaan, en dat was erg. Maar er waren nog veel erger dingen gebeurd. Als men alles eens wist.....

Toen kwam het achtergehouden artikel in extenso op de proppen. Ziet u wel, hoe erg het met die man al van voorlang is?

Tenslotte ging De Rformatie meefluisteren. De hoofd-redacteur schreef in het nummer van 21 Mei aan mijn adres: „Durft U loochenen, dat reeds in 't voorjaar 1948 erover gedroomd werd, een heele gemeente „terug te leiden" naar de synodocratie? Wij weten altijd een beetje meer dan de peuselaars der menschen en toedieners van duitseche interpretaties in de krant wordt gezet. En kennen sommige wegen". En even later in een ander artikel: „Wij mogen niet gelooven, dat ds B. A. Bos zich zal laten aanleunen, wat toch wel eens uit Oosterbeeksche kringen gelanceerd is, dat de Gereformeerde Kerken van Nederland een „Schilder-groep" zijn; ik neem aan, dat hij zulk spreken verfoeit, ongeacht, wie er zich aan bezondigen zou".

Daarop zond mijn bovengenoemde kennis mij een briefje, waarin hij onder meer het volgende schreef: „Persoonlijk wil ik de laster verdragen.

Maar de Kerken die ik liefheb, worden door die insinuaties vergiftigd. Wil daarom mededelen:

1. dat ik er nimmer over gedroomd heb, mijn gemeente terug te leiden tot de synodocratie, en dat ik nooit een andere eenheid gezocht heb dan op zuiver gereformeerde grondslag zonder sectarische bindingen en hiërarchische dwangbuizen;

2. dat ik het spreken over een „Schilder-groep" verfoei, en anderen sprekend invoerend, juist getracht heb de leugen daarvan te doorbreken".

Nu weten de lezers al iets.

Omdat we het verhaal overigens niet juist achten, hopen we ook onzerzijds iets ervan te zeggen in een volgend nummer. K. S.

Eenige bijdragen tot opening der Schriften

POP. WETENSCH. SCHETSEN

Oordeel naar waarheid (III, Slot)

Met het voorafgaande zijn we al een belangrijk eind gevorderd in de richting van een zuivere verklaring van de verzen 14 en 15. Toch zijn nog enkele aanvullingen noodig.

Allereerst moeten we bijzondere aandacht schenken aan de woorden „dezen..... zijn zichzelf een wet". Wat bedoelt de apostel hiermee?

Volgens Greijdanus erkent hij aldus, dat ook de heidenen wel daden verrichten, die in overeenstemming zijn met de wet. Paulus zegt hier, dat ook de heidenen eenige kennis van Gods wet bezitten.

Van Leeuwen omschrijft de slotwoorden van vs 14 aldus: „Er is bij hen dan nog een norm en regel der gerechtigheid".

Maar eigenlijk staat wat men er op die manier van maakt toch niet in den tekst. Welke functie van de wet schuift Paulus n.l. in dit hoofdstuk naar voren? Wel: die van norm van beoordeling voor de rechtbank van God (Vgl. vs 12).

Als dus in vers 14 gezegd wordt, dat de heidenen zichzelf een wet zijn, dan beteekent dat dit: zij zelf vormen den maatstaf, waarnaar God hen oordeelt.

Alleen maar: men moet dat niet verkeerd verstaan, als zouden de heiden menschen individueel naar zichzelf gemeten worden. Want dat zou zinloos zijn en de opheffing van het rechtsgeding beteekenen. Hier staat, dat een heidenvolk collectief in zichzelf een maatstaf van beoordeling vindt straks bij het gericht voor Gods troon.

Nietwaar? In het vorig artikel bleek, dat Paulus begon met den Jood uit te schakelen als aanklager van den heiden. De Sinaitische wet is niet de maatstaf, waarnaar de heiden straks gevonnist wordt. Niet de Jood oordeelt den heiden.

Maar dat is nog enkel negatief. Positief laat Paulus nu volgen: de heiden oordeelt den heiden. Dá is de zin van de woorden „de heidenen zijn zichzelf een wet": onder afwijzing van de inmenging der Joden poneert Paulus daarmee de „he-autonomie" der heidenen, d.w.z. hun „zelfgenoegzaamheid" bij eigen berechting.

Deze uitleg vindt zijn bevestiging in de woorden „onder elkander", die even later volgen. Wij moeten daarbij in 't tweede plaats nog stilstaan. Ze zijn n.l. voorzover we hebben nagegaan nog niet voldoende nauwkeurig uitgelegd.

Er is wel over gestreden of met „elkaar" personen zijn bedoeld, die die gedachten koesteren (ev. ook uitspreken), dan wel die gedachten zelf. De laatste mening is van Leeuwen toegedaan, terwijl Greijdanus zich op het eerstgenoemde standpunt plaatst. In het eerste geval is men van oordeel, dat de beteekenis der woorden deze is: er is bij de heidenen wederzijdsche beoordeling van elkanders handelingen (Gr.); in het tweede geval ziet men het zoo: „De overleggingen na de bedreven daad slingeren heen en weer, zijn van tegenstrijdigen aard, wanneer zij opkomen in het hart" (v. L.).

Maar hoe dan ook: steeds acht men hier gesproken van een wederzijdsche beschuldiging.

Anders uitgedrukt: men beschouwt „elkander" als het lijdend voorwerp van „beschuldigen" (resp. „verontschuldigen"). Maar ik geloof niet, dat Paulus zich, was dat zijn bedoeling geweest, zóó in het Grieksch had kunnen uitdrukken.¹⁾

Het voorzetsel dat de Stat. vert. met „onder" heeft weergegeven beteekent eigenlijk „tusschen". (In eerste instantie heeft het dus plaatselijken zin, in tweeder evenwel ook tijdelijken zin.) In niet-letterlijke beteekenissen, zoals hier, komt het nog slechts éénmaal vaker voor in het N.T. en een vergelijking met deze plaats is van opmerkelijk groote waarde voor het verstaan van den eigenlijken zin hier.

In Matth. 18:15 lezen we: „Maar indien uw broeder tegen u gezondigd heeft, ga heen en bestraf hem tusschen u en hem alleen.....". Daar wordt dus met het voorzetsel „tusschen" de kring aangeduid waarbinnen een kwestie wordt uitgesproken!

„Onder elkaar" beteekent dus zooveel als: „in eigen (besloten) kring" (precies als in het Nederlandsch!).

Nu krijgt in onzen tekst (Rom. 2:15) het „onder elkaar" een zwaar accent door zijn plaatsing vóór aan in den zin. Er wordt daarin nog eens de nadruk op gelegd: de heidenen maken het voor Gods rechterstoel onder elkaar wel uit; Joden worden tot de zitting niet toegelaten!

Er zijn nóg enkele argumenten aan te voeren voor de zienswijze die wij hierboven verdedigden. Het eerste heeft betrekking op de verbinding van de verzen 14, 15 met de omliggende, het tweede op den inhoud van 14, 15.

Men is het er wel over eens — Greijdanus en van Leeuwen inbegrepen — dat de lezing die onze Stat. vert. in den aanvang van vs 17 volgt, niet de juiste is. Het vers begint volgens andere handschriften niet met „zie", maar met „maar indien". Deze lezing is vrij zeker de oorspronkelijke. (De andere is gemakkelijker te verklaren; het maakt maar één letter verschil.) Nu voelt men wel, dat met „maar indien" een andere mogelijkheid wordt gesteld. Paulus werkt hier een tweede geval uit. Inderdaad had hij in vs 12 twee gevallen onderscheiden in het oordeel: 1e menschen zonder wet (heidene); 2e menschen onder de wet (Joden). Dat hij de tweede groep behandelt in vs 17 en vlgg., zal wel niemand betwisten. Maar waar blijft op Greijdanus' standpunt de uitwerking van het eerste geval? Bij hem hangt het „maar indien" in de lucht doordat hij vs 13-15 er tusschen uitgelicht heeft. Maar laten we die hun plaats behouden, dan is de zaak gezond. Immers: nu zien we met het „want wanneer" (vs 14) de eerste mogelijkheid van vs 12 behandeld.

Eigenlijk raakt ook dit argument reeds den zakelijken inhoud van vs 14, 15. De formeele samenhang tusschen 12, 14, 17 laat geen andere opvatting toe, dan in 14, 15 gesproken te achten van het oor-

¹⁾ De apostel zou zich hier dan eigenlijk van vertaald Latijn hebben bediend, dunkt me. Maar dat zal wel niemand aannemen.

deel over de heidenen op den gerichtstag, nu in 17 vlgg. zoo kennelijk gehandeld wordt over de berechtting der Joden (vgl. vs 27).

Maar een tweede overweging maakt het nog veel aannemelijker, dat de zakelijke inhoud van 14, 15 inderdaad zoo moet zijn als hierboven werd aangewezen. We herinneren ons nog wel uit het vijfde artikel (2de helft), dat Paulus vaak de redeneering volgt „van + via 0 naar —“, als hij iemand bestrijdt. Bij hoofdstuk 4 kwamen we tot de conclusie, dat men daar de eindfase van zijn polemiek niet had onderkend. Hier echter heeft men de tusschenschakel over het hoofd gezien.

Immers: bij den aanvang van dit hoofdstuk vonden we den Jood, die met zijn wet klaar stond om den heiden te oordeelen. Aan het slot echter (vs 27) zien we de rollen radicaal omgekeerd: de heiden oordeelt den Jood. Maar dan moeten we, als we Paulus' wijze van doen eenmaal kennen, als overgangsstadium toch wel dit verwachten: de heiden oordeelt de heiden (oftewel: de heidenen oordeelen zichzelf).

Groningen.

D. HOLWERDA.

GRONINGER Brieven

Amice frater.

Bericht werd, dat het Centraal comité der antirevolutionaire partij een commissie heeft benoemd om enkele artikelen van het beginselprogramma nader te bezien. Voorts zal er komen een commissie van advies.

De mededeeling kwam vlak voor de stemmingen voor den gemeenteraad en het moment is dus diplomatiek gekozen, blijkbaar tot stilling van enkele onruste gemoederen.

Maar feitelijk heeft het deze betekenis, dat de leiding der partij volstandig weigert, om met hen, die vasthoudend aan Schrift en belijdenis en kerkorde der reformatie, uit de gereformeerde kerken werden uitgeworpen — men neemt dit onrecht voor eigen rekening — zelfs maar te spreken over dat onrecht. Dat zij het bestaan van het ethisch conflict niet maar ontken, maar het volkomen negeert, en nadat het zoo duidelijk mogelijk in het licht werd gesteld, zich van den domme houdt, wat de ergste manier is om iemand, „wie onrecht geschiedt, te behandelen.

Men weert getrouwe dienaars des Woords van den kansel; men zegt tot honderden ouderlingen, dat zij onwaardig zijn de kerk des Heeren te dienen; men ontzegt duizenden gemeentelieden, die niets anders willen dan den Koning der kerk gehoorzaam te zijn, het avondmaal; men berooft hen van de kerkelijke goederen, en roept daartoe de hulp van rechter en overheid is. Men jaagt predikanten met hun gezinnen uit de pastorie. De leiding der partij vindt dat alles in orde. Men belijdt het elken Zondag nog weer als volkomen goed en bestaanbaar voor Gods recht.

Omdat zij, die men zoo behandelt, revolutionairen zijn, scheurmakers en wat dies meer zij.

Maar des Maandags, als het zoo te pas komt bij een stemming, worden deze zelfde menschen begroet als goede antirevolutionairen.

Als hier geen ethisch conflict ligt, waar is er dan ooit één in de geschiedenis der menscheit geweest?

Men wil er zelfs niet over spreken, omdat de politieke partij zich niet met kerkelijke conflicten bemoeien kan.

Ik dacht zoo, dat een politieke partij, die zich antirevolutionair noemt, tegen alle onrecht zou kunnen en moeten opkomen, waar dit ook geschiedt.

Zelfs een ongeloovige, die besef heeft van recht en onrecht, zou in staat zijn, de stukken ziende, een goed gemotiveerd oordeel uit te spreken.

De rechter, hoe hij ook over kerk en religie moge oordeelen, moet in staat zijn, om recht te spreken ook in de zaak der kerk. Daar zijn in de dagen der Afscheiding zulke rechtvaardig geweest. Zij zijn er ook nu.

Maar de politieke partij, die uit de reformatie der kerk is gegroeid, vermag het niet meer.

De leiders in de partij oordeelen, als leden hunner kerk: terecht uitgeworpen als revolutionair.

Maar zij draaien zich om en verklaren: maar in de politiek zulver antirevolutionair. Ongehoorzaam aan den Koning der kerk, Jezus Christus, den eenen dag. Gehoorzaam aan den Koning der koningen, zoo kan het den anderen dag.

Maar wie zegt, dat dit alles in orde is, die verloochent zijn Heiland en Heere, den Koning der kerk en den Overste van de koningen der aarde.

En daar komt dan nog bij, dat als die uitgeworpenen, die hieraan niet willen meedoen, tot uitoefening van hun burgerlijke rechten en plichten een weer antirevolutionaire kiesvereniging oprichten, die terug wil leiden tot de reformatie in vernieuwde trouw aan Schrift en belijdenis, de algemeen christelijke pers, die de antirevolutionaire partijpolitiek in alles verheerlijkt, met groote laatzinnigheid gewaagt van „afsplintering“ en geen moment er aan denkt met eenigen ernst te spreken over alles, wat synodale hoogmoed durfde te bestaan.

En dan wijst men op Groen van Prinsterer. Nieuw bewijs van den afval in de politieke partij en haar pers. De redeneering is aldus: Groen van Prinsterer bleef

in de Ned. Herv. kerk, keurde de Afscheiding af, maar hij begroette de afgescheidenen gaarne als goede antirevolutionairen en won hun vertrouwen. Zoo kan het toch ook nu. Kerk en politiek voorzichtig gescheiden. Het is mij een raadsel, hoe menschen, die oproepen tot studie, en die studie zal zich toch ook moeten richten op Groen's levensarbeid, zulke dingen kunnen en durven zeggen.

Want ik behoeft nu nog niet eens te wijzen op Groen's werk, waarin hij de Afgescheidenen verdedigde.

Men zegt: ja, in zooverre, als zij door de overheid werden vervolgd, maar in „Kracht en doel der politiek“ werd met de feiten aangetoond, dat zij, die zoo spreken, het genoemde werk van Groen niet kennen.

Ik wil nu alleen gewagen van de politieke redevoeringen van Groen van Prinsterer in de Tweede Kamer.

Was het zoo, dat Groen zei: zie, die Afgescheidenen zijn wel revolutionairen in de kerk, scheurmakers, en werden terecht uitgeworpen, maar zij blijven daarom mij welkom als antirevolutionairen in de politiek? Daar is geen sprake van.

Groen was van oordeel, dat de Afgescheidenen zich met hem moesten bepalen tot den harten strijd in de Ned. Herv. kerk tegen de vreeselijke synodale hiërarchie. En hij meende ook, dat zij verkeerd deden met autorisatie te vragen aan de overheid, de vrijheid om een nieuwe kerk te vormen. Maar dit, omdat zij, naar hij zeide, juist de gehoorzame ware gereformeerden waren.

Hij noemde hen niet revolutionairen, maar beleed, dat zij het waren, die opkwamen tegen de revolutie in de kerk. Daarom konden zij het ook doen in den staat.

Hij schold hen geen scheurmakers, maar zei: deze Afgescheidenen zijn de echte zonen van de kerk der Reformatie.

Hij dacht er niet aan zijn kerkeraad op te wekken hun het heilig avondmaal te ontzeggen. Hun leeraars hadden juist het recht op de kansels van de Ned. Herv. kerk, de oude gereformeerde waarheid te verkondigen.

Daar was een kamerlid dat opmerkte: och, die Afgescheidenen zijn vrijwillig uit de oude kerk gegaan. Zoals ook nu van synodocratische zijde wordt beweerd ten aanzien van de vrijgemaakten.

Het is niet waar, zeide Groen. Zij zijn door overmaat van onrecht uit de Hervormde kerk verdreven.

Daar is, zoo kon hij ook verklaren, ons natuurlijk bondgenootschap met de Afgescheidenen, die aan de belijdenis der kerk gehecht zijn.

Zij behoorden tot de gereformeerde gezindheid.

In de zitting van 19 Aug. 1840 merkte hij op: niemand, voorzeker zal het bevreemden, dat ik over een verzoekschrift van Afgescheidenen het woord heb gevraagd. Ik heb meermalen hen in het openbaar verdedigd; niet alsof ik het eens ware met alle hunne beginsels, meeningen en gevoelens; niet alsof ik hunne daden in alle opzichten goed keurde; maar dewijl ik overtuigd was en ik ben het nog, dat hun een grievend onrecht aangedaan werd.

En aan het adres van het kamerlid dat opmerkte: de Afgescheidenen zijn niet uitgedreven, maar zij hebben het gemeenschappelijk huis vrijwillig verlaten, zeide Groen: hij — die spreker — heeft geëindigd met een schildering van de wijze, waarop de afgescheidenen, indien zij naar 't huis terugkeerden, met alle liefde zouden worden ontvangen. Nu weet hij even goed als ik dat zij en uit het huis gegaan zijn, en daarin niet terugkeeren, omdat ze naar hunne meening, om den toestand waarin het huis zich nu bevindt, er niet in kunnen wonen, zonder zich aan voorwaarden te onderwerpen met hun geweten in strijd.

Groen had de uitdrukking verdreven verzacht door te spreken van uitgaan en toen zei dat andere kamerlid, dat hier dan toch een rectificatie was. Niet meer verdreven, volgens Groen, doch uitgaan.

Het antwoord van Groen was: ik erken volstrekt niet de rectificatie. Zoo ik het woord uitgaan gebruik heb is het voorzeker niet omdat ik het verdreven zijn terugneem.

En als de Afgescheidenen in het kamerdebat een sekte werden genoemd, kwam Groen daartegen krachtig op. Het gaat hier om degenen, die aan de belijdenis der Hervormde kerk getrouw zijn gebleven, dus merkte hij op.

Groen vocht tegen de revolutionaire meening, dat de Christelijke kerk zou worden gezien als een particuliere kerkgemeenschap, waar de staat niet mee te maken heeft.

Maar hij zou zeker evenmin hebben verstaan, als iemand had opgemerkt, dat zijn politieke partij zich van eenig oordeel omtrent de kerk van Christus en wat daarin geschiedt zou moeten afmaken met te zeggen: nu ja, dat is een conflict in een van de vele kerkelijke instituten. Daar kunnen wij ons niet mee bezig houden.

Die wijsheid werd tot fundament voor de antirevolutionaire partij van heden.

Het gaat hier, zoo zeide hij, om een Europeesche kwestie, om een zaak van wereldhistorische betekenis.

Zoo is het ook thans. De lampen gaan uit in Europa schreef prof. Zuidema. De lamp der kerk.

Al het kwaad, dat de wereld thans treft, is het ge-

volg van het zoo ernstige feit, dat zelfs in de kringen der reformatie de belijdenis omtrent de kerk van Christus niet meer gekend en aanvaard wordt.

En daarom is het buitengemeen ontroerend, als in een christelijke pers van vandaag het gebeuren in de gereformeerde kerken als een zaak van geen betekenis wordt geacht, waar men laatzinnig over heen loopt. En alleen er over spreekt wanneer stemmenverlies wordt gevreesd.

En als men dan zooals in „Trouw“ met den ouden liberalen hoogmoed gewaagt van „afsplintering“, of elders hoort: wat zoudt gij toch, gij anderhalve man, ooit bereiken kunnen — dan zeggen wij met Groen: is tot eerbiediging van het recht noodig, dat zij, aan wie onrecht is geschied, door getal en vermogen vreesverwekkend zijn?

Men zegt wel eens, dat een mensch inzonderheid gekend wordt uit zijn reacties.

Maar wat moeten wij dan concludeeren uit deze reacties van leden eener politieke partij, die eigenlijk eerst in 1871 geboren werd, toen Groen van Prinsterer eindelijk afscheid nam van zijn vele ontrouwe vrienden, die hem telkens weer alleen lieten staan in den strijd voor den terugkeer tot de belijdenis en de kerkenorde der Reformatie, en geen enkele van de door hem aanbevolen getrouwen bij de stembus toen de overwinning mocht behalen?

Groen's daad en partij werd door de liberale pers precies zoo gehoord, als dit thans door antirevolutionairen geschiedt ten opzichte van de uit de gereformeerde kerken uitgedrevenen, die tevergeefs ook bij de antirevolutionaire partijleiding slechts om ernstige bespreking en bepleiting van hun goed recht hadden gevraagd.

Dit is het hoogst ernstige gebeuren in onze dagen. Met hartelijke groeten en heilbode, uw toegenege

MARNIX.

PERSSCHOUW

De stem der mee-geschorsten.....

In de „Kerkbode voor de Gereformeerde Kerken in Drenthe“, uitgave van de Gereformeerde Kerk te Assen, komt een ingezonden stuk voor van de destijds te Assen geschorste Ouderlingen.

Assen, 3 Juni 1949.

Hooggeachte ds. B. A. Bos,

Nu er in ons kerkelijk leven zoveel rumoer ontstaan is naar aanleiding van Uw actie, die U thans door woord en geschrift voert, en juist om U, die 2 Sept. '44 met ons geschorst zijt, omreden wij een onschriftuurlijke binding niet mochten aanvaarden, hebben wij — toen ouderlingen der Geref. Kerk te Assen — ten eerste behoefte onze mening in het openbaar te zeggen, daar het een openbare zaak geworden is.

Wie zou er met meer bezorgdheid Uw wegen en gangen gadeslaan dan juist wij, die met U voor Gods heilig aangezicht op de kerkeraadsvergadering hebben uitgesproken, dat wij Gode meer gehoorzaam moeten zijn dan de mensen. Helass kan br Sturing niet meer met ons getuigen. God nam hem op in het Vaderhuis. Doch dat is ook niet nodig. Hij heeft getuigd op zijn sterfbed. Toen ds Schep hem vertelde dat het toch maar zo'n kleine zaak was waar het om ging, ontstak hij in heilige toorn en antwoordde: „Nee Dominé, het is geen kleinigheid. Het gaat om het Koningschap van Christus!“ En zo willen wij dan ook, in alle eenvoud, een ernstig woord van vermaan tot U richten.

Het zal nodig zijn, om tot een goed inzicht te komen, heel even in het kort op te halen wat er geschied is. Wij hebben samen zware dagen beleefd. Eerst vóór de schorsing, hoe Uw 10 vragen werden beantwoord door ds Duursema en ds B. van Halsema. Hoe ds Duursema verder verklaarde, dat prof. Schilder, wanneer hij zich niet bekeerde van zijn zonde, uiteindelijk uitgeworpen zou worden als 'n heiden en tollenaar. Ten 2e: hoe 't met haast moest geschieden. Want wanneer de oorlog eens spoedig afgelopen was, zou hij weer door kunnen gaan met zijn verwerfelijke leer in school en kerk. Meer zullen we er niet van verhalen. Hoe klinken nog in onze oren de woorden door U gesproken 31 Aug. '44, die we nooit zullen vergeten, nl. deze getuigenis:

„Ofschoon ik ook van vader en moeder verlaten ben, de Heer is goed en groot. Hij is en blijft mijn Schutsheer en Behoeder“. En dan is er maar één bede in ons hart: „Leer mij, o Heer, Uw weg, in alle nood“.

„De nood zal komen. Die nood is reeds gekomen. Maar wij kunnen niet anders!“

Dat waren woorden uit ons hart gegrepen. Geloofstaal.

Daarna kwam 2 Sept. '44. Toen hebben wij, nl. U, ds Bos, en de 4 ouderlingen G. Eshuis, A. Kieft, J. Sturing en B. Vos, een verklaring afgelegd dat wij in de uitoefening van ons ambt onze conscientie niet mochten laten binden door menselijke bepalingen, maar alleen gebonden mogen zijn aan het Woord: „Gij zijt duur gekocht, wordt geen dienstknechten van mensen“.

Hierop volgde de schorsing uit ons ambt, waarin Christus Zelf ons had gesteld. Denk U dit eens even in. U werd van de kansel geweerd, wij uit de ouderlingenbanken. U weigerde de binding te aanvaarden, manentaal. Doch de preekstoel mag U daar niet meer beklimmen. Een ander? — Zegt er niets van, doch legt de Synodebesluiten rustig naast zich neer..... en staat nog op dezelfde kansel.

Genoeg. De acte van scheiding werd de Gemeente voorgelegd. Waarin o.m. wordt gezegd: „Daar Uw Raad, die zich thans volhardend achter de gewraakte